

mišljenja i komentari

Zemlja seljaka

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

– Zagreb je jedno veliko selo – kaže meni neka mlada Ukrajinka koja se obrela u hrvatskoj metropoli. Nemalo sam se začudio. Sjećam se Zagreba moga djetinjstva. Sjećam se dročička koji je dolazio u dvorište naše kuće u Frankopanskoj ulici i otegnuto vikao, pjevao, što li: “Lonce, rajngleee, kišobraaneeee...” ili pak njegovog druga koji je svraćao noseći abraziv za pranje posuđa, tj. samoborski pijesak: “Peske beleeeegaaa... Peske beleeeegaaa...” Ili što reći za bijeli Zagreb grad u kojem su još šezdesetih godina prošlog stoljeća sadašnjom Ulicom grada Vukovara prolazila kola s konjskom zapregom, a na mjestu gdje nebo dere mramorom optočena Vranica, bilo je polje na koje je u proljeće izlazio ratar s konjem kako bi ga pluzio – i u jesen s njega brao kukuruz.

Ta su vremena daleko iza nas. Zagreb se protekao preko Save, proširio se na istok i na zapad, postao velegradom. Pa ipak, mlada Ukrajinka ima pravo. Mi smo se Hrvati poslije Drugoga svjetskog rata deagrarizirali, industrijalizirali, urbanizirali... Nitko danas ne hoda bijelim Zagrebom, a bogami ni selom, u šestinskoj ili konavalskoj nošnji, nitko za svoju dušu ne pjeva lijepe narodne pjesme – kojih se također sjećam iz svoje mladosti – kako je cura triput “pucala kroz selo” dok nije “svoga milog dragog ubila”, nema više ni “babe brkate” koja živi “tam vu Vlaškoj vulici”... Iz zraka Zagreb izgleda poput svakog drugog srednjoeuropskog grada, Graza na primjer. No kad se približiš bliže – vidiš svašta.

Vidiš npr. to da je malo građana koji nemaju barem jednog roditelja sa sela. Vidiš da jedan o drugome sve zna. Vidiš i to da je važnije što se o tebi priča i tko su ti bili čača i mater, nego što jesi i po čemu jesi to što jesi. Vidiš i to – a to je možda najuočljivija karakteristika seljačkog mentaliteta – da svi nekako drže nos visoko i mrse nekakve velike riječi. Danas nitko više ne govori “tako” ili “onako”, nego “na način”, ne govori se više “zbog” ili “radi” nego “s ciljem” ili “u cilju”... Djeluje, kako to seljaci vole reći, “modernije”.

A zašto vam sve to govorim?

Otvorih dakle svojodobno odmah nakon ponoći televizor da odslušam razgovor o znanosti što ga vodi Stanislav Govedić. Tema je važna – Deklaracija o znanju HAZU-a – tako važna da je došla na program HTV-a dvije godine nakon njezina objavljivanja i to u terminu kada televiziju gledaju samo umirovljenici... No nećemo sad

o tome. Hoćemo o onome što se moglo u toj emisiji čuti. Da je deklaracija dostupna na internetu, pa je svatko tko se za nju zanimao može pročitati. Da je predugačka i da mnogo objašnjava i tumači umjesto da kaže jasno i glasno što se hoće, a što se neće. Pa onda, kako imamo mnogo usitnjenih znanstvenih projekata, pa kako nema veze znanosti s industrijom, proizvodnjom – i sve tako, sve ono što smo već sto puta čuli. No nitko ne predlaže nikakvo rješenje, osim onog prenaivnog – da se postave stroge komisije za vrednovanje znanstvenog rada i individualnog doprinosa* – no to malo kome nešto znači, a još manje nekog u srce dira. Bitno je da sve izgovoreno vrvi frazama, koje i meni – koji sam navikao čitati filozofske knjige – stoje muke da ih razumijem. Jedan od sugovornika napada znanost i tehnologiju s Frommovih pozicija “imati ili biti”, pa je po takvoj interpretaciji suvremene filozofske misli integracija znanosti i industrije dugoročno civilizacijski štetna jer potiče potrošački mentalitet. Njegova pak sugovornica stalno govori o “impaktu” znanosti na privredu i društvo u cjelini, kao da smo mi Hrvati nekakvi Zulukaferi, pa nemamo u našem jeziku prikladnu zamjenu za (preapstraktnu) englesku riječ *impact*. Druga pak znanstvenica vadi nekakvu vrlo umnu shemu u kojoj se pokazuje kako se novac uložen u znanost treba u nju vraćati kroz tehnološki razvoj. I sve tako mudrost do mudrosti, misao sve jedna dublja od druge – a na kraju ne znamo ni što se govorilo, ni kome se govorilo, a ponajmanje zašto se govorilo. Glavno je da se govorilo.

* Jasno je da rad tih i takvih komisija ne vodi nikamo, jer u tim komisijama sjede znanstvenici (a ne npr. gospodarstvenici), što znači – neuvijeno govoreći – da se znanstvenici zapravo uzajamno ocjenjuju. Sve boljke naše znanosti proizlaze iz osnovne boljke gospodarstva na našim prostorima, od Austrougarske monarhije do Republike Hrvatske. Budući da nije akumuliran domaći kapital, nije se mogla podići ni domaća industrija – industrija koja bi jedina bila zainteresirana za znanstveno-tehnološki razvoj na domaćoj pameti, pa stoga i za podizanje razine znanja i obrazovanja u društvu. Kako zbog nepostojanja autohtone domaće industrije ne postoje dugoročni znanstveni ciljevi, ne može biti ni velikih znanstvenih projekata koji bi te ciljeve podržali. Dakle: kolega kolegu može kinjiti, može glumiti strogost i nametati nekakve svoje visoke kriterije, ali se time u općem stanju naše znanosti ništa bitno neće promijeniti.